

وقف و موقوفه در نهاوند

اشاره:

اهمیت «وقف» و «ایقاف» در اسلام بر کسی پوشیده نیست و پدیده‌ی موقوفات در سرزمین‌های اسلامی در ایران و سایر کشورها از افتخارات مسلمانان خیر و نیکوکار است. آنچه در این‌جا می‌خوانید گزارش مختصری از سابقه‌ی وقف و واقفین در شهرستان نهاوند است که توسط آقایان ذبیح‌اله‌سیفی و فرهنگ حیدری از کارکنان محترم اداره‌ی اوقاف و امور خیریه‌ی نهاوند تهیه و برای فصل‌نامه ارسال شده است. ضمن تشکر و سپاس از ایشان امیدواریم در شماره‌های بعدی «فرهنگان» شاهد گزارش‌ها و مقالات تفصیلی و تکمیلی دیگری در خصوص «وقف» در نهاوند باشیم.

«فرهنگان»

در تعریف «وقف» گفته‌اند: «وقف» عبارت است از حبس عین مال و سبیل منافع آن در زمینه‌ی دستگیری و حمایت از اقشار محروم و ناتوان و سایر خدمات والای معنوی و انسانی.

می دانیم حضرت ختمی مرتبت (ص) در آخرین سال رسالتش و در جمع مسلمین در غدیر خم به سه امانت گران بها یعنی قرآن، عترت و سنت برای امت خود تأکید فرمود و آن‌ها را برای آیندگان دائمی و همیشگی معرفی کرد و از پیروان خود خواست هرگز از آن‌ها جدا نشود. این سیره نبوی تا حدودی ما را به عظمت سنت حسنه‌ی «وقف» آشنا می‌سازد. بی‌شک در هر برهه از زمان که به این سنت حسنه عمل شده و ترویج و نشر وقف و ایقاف با دیده‌ی اهمیت نگریسته شده بیش و کم چهره‌ی کره فقر از جامعه زدوده شده است.

پدیده‌ی وقف هرچند سابقه و ریشه در تاریخ با عظمت اسلام دارد، ولی قبل از ظهور اسلام در سایر ادیان الهی و اجتماعات بشری نیز مسبوق به سابقه بوده است. اما این سنت حسنه به معنا و جامع کلمه، در اسلام بیان شده است.

در قرآن کریم اگر چه به صراحت به وقف اشاره نشده ولی در آن معانی قریب به «وقف» از جمله (انفاق، احسان، باقیات صالحات، صدقه جاریه و...) بارها تکرار شده است. در اهمیت «وقف» همین بس که حضرت رسول اکرم (ص) طلایه‌دار اولین وقف (ساتین سبعة) بودند و به تبع آن، حضرت علی (ع)، حضرت زهرا (س) و سایر ائمه معصومین (ع) موقوفات چشم‌گیری از خود به یادگار گذاشته‌اند و از آن پس در جوامع اسلامی و خصوصاً در سرزمین اسلامی ایران «وقف» به شکوفایی و کمال رسید و این رویه آن‌چنان گسترش یافت که حتی، بنا به روایت تاریخ، در بعضی از شهرهای ایران دیگر زمینی ملکی یافت نمی‌شد تا آن را وقف نمایند!

به جرئت می‌توان گفت تنها وسیله‌ی جلوگیری از تکاثر ثروت و اموال، همانا وقف است و تنها وقف است که خلأ طبقاتی بین فقر و ثروت را پرمی‌کند و ضمن این که امنیت اجتماعی را تضمین می‌کند مالکیت خصوصی را به حداقل می‌رساند و مالکیت عمومی را جای‌گزین آن می‌کند به طوری که حتی دولت نیز نمی‌تواند آن را تملک نماید. بلکه عواید حاصله از آن الزاماً در اختیار عموم قرار داده می‌شود.

مطالعه‌ی تاریخ «وقف» نشان داده است هرگاه دولت‌ها قداست و حرمت آن را

نگه‌می‌داشتند، ضمن این که مدارس علوم دینی، آموزش و پرورش، بهداشت و درمان، مسافرخانه‌ها، آب‌انبارها، گرمابه‌ها، بازارها، شوارع، دارالایتام، پل‌ها، مساجد، حسینیه‌ها و... از محل عواید موقوفات احداث و تأمین می‌گردید، به سرعت گسترش نیز می‌یافت و جایگاه ویژه‌ی خود را به دست می‌آورد و به بهترین نحو ممکن اداره می‌شد و هر زمان تحت تأثیر عواملی از جمله نفوذ و دخالت اجانب در ممالک اسلامی و یا تسلط و حاکمیت دولت‌های جابر داخلی بوده‌ایم از رونق و اهمیت وقف کاسته می‌شده است.

به منظور ارج‌نهادن به وقف و مقام واقفین، آخرین هفته‌ی ماه صفر در سراسر کشور به نام «هفته وقف» نام‌گذاری و تعیین شده است. در این هفته از سال، ضمن ایجاد نمایشگاه‌هایی از وقف‌نامه‌ها و دیگر ملحقات وقف، از واقفین نیکوکار تجلیل می‌شود. اعاده‌ی موقوفاتی که در رژیم گذشته به موجب قانون‌گذاری در معرض فروش قرار گرفته بود از اقدامات مهمی است که سازمان اوقاف پی‌گیر آن بوده است. اداره‌ی اوقاف نهاوند به دنبال سیاست غلط رژیم گذشته در سال ۱۳۴۸ همزمان با چند شهر دیگر منحل شد و رتق و فتق مسائل اوقافی این شهرستان در مرکز استان (همدان) انجام گرفت. بدیهی است این امر موجب رکود شدید وقف و عایدات آن در این شهرستان شد و همچنین برای مستأجرین که ناچار بودند اجاره‌ی ملک تحت اجاره‌ی خود و دیگر امور اوقافی را با طی مسافت نهاوند به همدان پرداخت کنند، مشکلاتی فراهم می‌نمود.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی مجدداً در سال ۱۳۶۲ بنا به صلاح‌دید مسئولین محترم کشور بار دیگر اداره‌ی اوقاف در نهاوند افتتاح شد و شروع به کار کرد. هم‌اینک این شهرستان با تلاش‌های دلسوزانه‌ی کارکنان و حمایت مسئولین سازمان محترم اوقاف و امور خیریه، و با داشتن اداره‌ای مستقل و با مدیریت سازمان اوقاف به فعالیت‌های چشمگیری دست‌یافته است، از جمله:

- برقراری رابطه‌ی استیجاری بین اداره‌ی اوقاف و مستأجرین رقبات وقفی (جمع رقبه

واحد ملکی) و اخذ اجاره بهای رقبات موقوفات و جمع آوری عواید حاصله در حساب‌های مربوط به موقوفات و هزینه نمودن آن‌ها برابر نظر واقفین در امور مذهبی، اجتماعی، بهداشتی و درمانی و...

- کشف و شناسایی تعدادی از موقوفات و احیای مجدد آن‌ها که شامل چندین قطعه زمین و دکان وقفی بوده است و عمل به نیت خیر واقفین این قبیل املاک
- ارائه خدمات بهداشتی، درمانی، اجتماعی و... از محل عواید حاصل از موقوفات و دیگر خدمات که از ذکر جزء جزء آن‌ها خودداری می‌گردد.

هم‌چنین با نصب ضریح و یا صندوق در هر یک از بقاع متبرکه‌ی حوزه‌ی تحت عمل خود، نذورات مربوط را به حساب بقاع متبرکه واریز و در فرصت‌های مناسب نذورات مربوط را به مصرف عمران و آبادی بقاع مربوطه می‌رساند. کما این‌که ساختمان قدیمی و مخروبه‌ی امام‌زاده ابراهیم (ع) واقع در روستای دره ابراهیم و شاه‌زاده محمد (ع) واقع در میدان قیصریه‌ی نهاوند به طور کلی تخریب شد و با اصول مهندسی وفق نقشه‌ها و طرح‌های ترسیمی مهندسین محترم سازمان اوقاف و امور خیریه در دست بازسازی است. این اقدام علاوه بر حفظ حرمت مقام آن بزرگواران، چهره‌ی شهر و روستا را نیز دگرگون نموده است. در خصوص سایر بقاع نیز این امر ان‌شاءالله تسری و گسترش خواهد یافت.

در این جا با معرفی چند فقره از موقوفات این شهرستان با نام چهره‌های نیکوکار و واقف آشنا می‌شویم:

- ۱ - موقوفه‌ی مرحوم شکراله شعبانی ۲ - حاج ربیع ۳ - حاج خدارحم ۴ - بیمارستان آیت‌الله علیمرادیان ۵ - موقوفه‌ی یداله فاطمی ۶ - حاج محمد نبی ۷ - ظفرالسلطان ۸ - فجر جلالیان ۹ - حاج سید جواد صدوری^(۱)

۱ - یک رقبه‌ی وقفی دیگر جهت اطلاع همشهریان و نیز بررسی اداره‌ی محترم اوقاف نهاوند متذکر می‌شود به این شرح که مرحوم آیت‌اله حاج سید زین العابدین سجّادی (معروف به آقا بزرگه)

امید است سایر همشهریان عزیز نهاوندی نیز به حمایت از این سنت نبوی برخیزند. با این واقفین بیش تر آشنا شویم:

۱- مرحوم شکراله شعبانی به استناد وصیت‌نامه‌ی رسمی مورخ ۱۳۳۰/۱۲/۲۰ شمسی مقدار ۲۴ قطعه زمین و باغ مشجر واقع در باروداب نهاوند را وقف دائم قرار داده و عواید حاصل از آن را جهت خرید برنج و روغن در شب عید نوروز برای اشخاص مستحق، خرید زغال در زمستان و تأمین سوخت اشخاص مستحق اختصاص داده است.

۲- مرحوم حاج ربیع یکی دیگر از واقفین خیراندیش این شهرستان به استناد وصیت‌نامه‌ی مورخ ۵ شعبان‌المعظم سنه ۱۲۸۹ قمری شش دانگ دو قطعه زمین که یک قطعه آن به صورت باغ است وقف نمود و درآمد آن را به روضه‌خوانی حضرت سیدالشهدا(ع) و رد مظالم و ارحام قرار داده است.

۳- مرحوم حاج خدارحم نیز دو قطعه باغ و زمین را وقف دائم نموده و عایدات آن را جهت انجام روضه‌خوانی و ختم قرآن در ماه مبارک رمضان اختصاص داده است.

یک قطعه باغ بزرگ واقع در ابتدای جاده‌ی «دهتوراه» را (با نام مشهور باغ آقابزرگه) وقف نموده بود که معمولاً برای گردش و تفریح جمعه‌ها به‌خصوص مورد استفاده‌ی عموم بود و در واقعه‌ی زلزله‌ی سال ۱۳۳۷ شمسی به عنوان یک جایگاه امن، محل نصب چادرهای ایمنی تعداد زیادی از اهالی زلزله‌زده شده بود. این باغ در اواخر دهه‌ی ۳۰ و اوایل دهه‌ی ۴۰ توسط اداره‌ی اوقاف وقت در اجاره‌ی آقای فخریان کفاش همدانی ساکن نهاوند بود و امروزه از صورت باغ خارج شده و به‌جای آن خانه‌های مسکونی متعددی ساخته شده است و این که نام این رقبه در عداد املاک موقوفه‌ی نهاوند در بالا نیامده است، شاید به علت تبدیل وضعیت کاربری (احتمالاً تبدیل به احسن) و حذف عنوان آن از دفاتر جاری اوقاف در سال‌های اخیر باشد. در هر صورت سوابق ثبتی و وقفی موجود در ادارات مربوط در سال‌های دهه‌های سی و چهل و نیز پرس و جو از متقدمان نهاوندی می‌تواند گواه عمل خیر واقف آن باشد، هرچند پس از آن تغییر کاربری داده شده باشد. «فرهنگان»

۴ - بیمارستان موقوفه حضرت آیت‌اله حاج شیخ عزیزاله علیمرادیان (ره) که توسط فرزند خلف و خیرخواه ایشان، آقای مهندس محمدحسین علیمرادیان و با هزینه‌ی شخصی با کلیه‌ی امکانات و تجهیزات مدرن ساخته شده و جهت استفاده‌ی اهالی محترم نهاوند در اختیار دولت قرار گرفته که تفصیل آن در انتشارات قبلی مؤسسه‌ی فرهنگی علیمرادیان آمده است.

۵ - موقوفه‌ی مرحوم حاج سید یداله فاطمی که ۷۲ شعر از ۹۶ شعر روستای عنبرقنبر از توابع نهاوند را وقف نموده و عایدات آن را به بیمارستانی که مدنظر آن مرحوم بوده اختصاص داده است.

۶ - موقوفه‌ی مرحوم حاج محمد نبی که دارای دو قطعه زمین و یک باب دکان است و درآمد آن طبق بودجه‌ی سالیانه به این شرح است: سهم سادات، روضه‌خوانی، چراغ و حصیر مساجد، رد مظالم، نایب الزباره‌ی مشهد و اعیان مقدسه و به هر مصرفی که صلاح دانسته شود به مصرف برسانند.

۷ - مرحوم ابراهیم خان ظفرالسلطان نیز شش دانگ قریه‌ی لواشان از توابع نهاوند و دو دانگ قریه‌ی شورچه از توابع شهرستان کنگاور را وقف دائم قرار داده و عواید آن به امور خیریه و بَرِّیه اختصاص یافته است.

۸ - محبوسه‌ی مرحوم قجر جلالیان که ۱۲ شعر از اراضی روستای گل‌زرد نهاوند را به مدت چهل سال حبس قرار داده و عواید آن را به مرضای بی‌بضاعت و خرید زغال زمستان جهت افراد مستحق قرار داده است.

۹ - مرحوم حاج سید جواد صدری نیز تعداد ۱۲ باب دکان و دو قطعه زمین مزروعی را به مدت چهل سال حبس قرار داده و درآمد آن را جهت خرید زغال زمستان افراد مستحق و دیگر امور خیریه اختصاص داده است.

۱۰ - مجموعه‌ی فرهنگی ورزشی مهندس علیمرادیان که در سال ۱۳۷۸ افتتاح گردیده و به عنوان موقوفه برای بهره‌برداری عامه‌ی علاقه‌مندان، به پایگاه المپیک غرب کشور،

باشگاه‌های ورزشی نهند و اداره‌ی تربیت بدنی شهرستان نهند اختصاص یافته است. (مراحل وقف رسمی و قانونی در شرف انجام است.)
گفتنی است درآمد موقوفات مذکور و سایر موقوفات موجود در سطح شهرستان براساس ضوابط قانونی تعیین و اخذ می‌شود و طبق نظر خیر واقفین به مصارف معینه می‌رسد.
همچنین از بین بقاع متبرکه‌ی شهرستان نهند تعدادی از آن‌ها دارای درآمد هستند و نذورات و درآمد آن‌ها جهت حفظ و عمران و آبادی و ایجاد تسهیلات لازم در این اماکن مصرف می‌گردد.

س